

“Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nin ikinci cildinə xülasə

Əlizadə Əsgərli

Filologiya elmləri doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: alizade.asgerli@gmail.com

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” on-cildliyinin ikincisi çapdan çıxıb. Nəşrin baş redaksiya şurası üzvləri Ramiz Mehdiyev (*sədr*), İsa Həbibbəyli (*baş redaktor*), Teymur Kərimli, Nüşabə Araslı, İmamverdi Həmidov, redaksiya şurası üzvləri isə İsa Həbibbəyli (*baş redaktor*), İmamverdi Həmidov (*məsul redaktor*), Nüşabə Araslı, Fəridə Əzizova, Aygün Bağırılıdır (*məsul katib*). Kitab akademik İsa Həbibbəylinin ümumi redaktəsi ilə çap olunub.

İkinci cild Ortaq başlanğıc və İntibah dövrü ədəbiyyatını əhatə edib. Cildin çapa hazırlanmasında 15-dən çox müəllif iştirak eləyib. Həmin alimlər Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun “Ortaq başlanğıc dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Nizamişünaslıq” şöbələri və “Füzulışünaslıq” sektorunun əməkdaşlarıdır. Kitabın hazırlanması zamanı dünyasını dəyişmiş qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı mütəxəssislərinin adları da unudulmayıb, onların məqalə və monoqrafiyaları, habelə, elmi-nəzəri fikrinin qaynaqlarından istifadə olunub.

“Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nin ikinci cildi 2 hissədən ibarətdir. Birinci hissə “Azərbaycan yazılı ədəbiyyatının orta q başlanğıc dövrü (VII-X əsrlər), ikinci hissə isə “İntibah dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı (XI-XII əsrlər) adlanır. İkinci cildin birinci hissəsindəki 13 məqalədən 4-ü portret-oçerk, 9-u icmal, ikinci hissədəki 19 məqalədən 17-si oçerk, 2-si isə icmaldır.

Akademik İsa Həbibbəyli “Ədəbiyyatda orta q başlanğıc” adlı məqaləsində VII-X əsrlər ədəbiyyatının orta q başlanğıc dövrünün ədəbi-nəzəri xüsusiyyətlərini konkretləşdirib. Universal mətnin ənənə təcrübəsi, irs və varislik dəyərləri, habelə, elmi-nəzəri yanaşmaların orijinallığı aydın təzahür edib. Alim ədəbiyyatımızın orta q başlanğıc dövrünün konkret tarixi şəraiti, dövlətçilik tariximizə baxışın orta q dəyərləri,

ləri, “Kitabi-Dədə Qorqud”, Orxon-Yenisey kitabələri, ərəbdilli məvali ədəbiyyatı, Alban ədəbiyyatı, habelə, “Avesta”nın elmi-nəzəri və estetik əsaslarını diqqətdə saxlayıb. Müəllif yazıb: “Kitabi-Dədə Qorqud” ümumtürk ədəbiyyatında orta q yazılı ədəbiyyatın başlanğıcı, Azərbaycan yazılı ədəbiyyatının ilk möhtəşəm abidəsidir. Orxon-Yenisey kitabələri Göytürk xaqanlığının, ərəbdilli məvali ədəbiyyatı Ərəbistanda yaşayıb-yaratmış azərbaycanlı şairlərin, Alban ədəbiyyatı Qafqaz Albaniyasının orta q türk-müsəlman ədəbiyyatına hədiyyəsi olduğu kimi, “Kitabi-Dədə Qorqud” da Azərbaycan xalqının orta q yazılı ədəbiyyata böyük ədəbi töhfəsidir”.

Akademik İsa Həbibbəyli “Kitabi-Dədə Qorqud” şifahi və yazılı ədəbiyyat abidəsi kimi” məqaləsində dastanın tədqiqi və təbliği məsələlərinin ideoloji-siyasi mənbəyi, yaranma tarixi (totemizmlə, tanrıçılıqla və islamla tarixi bağlılığı və gələnləri), Azərbaycan yazılı ədəbiyyatının başlanğıcı, ilk anadilli nümunəsi olması, şifahi və yazılı başlanğıc xüsusiyyətləri, yazı faktının sübut və dəlilləri, əlifba məsələsi, Dədə Qorqud boylarının tarixən formalaşdırılmış coğrafiyası, “Kitab” yaradıcısının Dədə Qorqud, Dədə Qorqudun isə tarixi şəxsiyyət müəyyənliliyi, janrı və əlyazma nüsxələrindən geniş bəhs edib.

Müəllif dastanın şifahi məğzini onun mifoloji süjetlərində, əfsanə və rəvayətlərində görüb. Hesab edib ki, “Kitabi-Dədə Qorqud”un motivləri oğuz tayfalarının həyatı, adət-ənənəsi, dünyabaxışı ilə bağlı folklor nümunələrindən meydana çıxıb. Dastanda bədii mübaliğə və milli musiqi alətlərindən, mifoloji təfəkkürdən, əfsanə və nağıl təhkiyəsi, habelə, xalq şeirindən, klassik dastan poetikasının səciyyəvi xüsusiyyətlərindən yaradıcı istifadə olunub.

Dünya eposunda, habelə, Azərbaycan şifahi ədəbiyyatında özəl yeri olan “Kitabi-Dədə Qorqud” xalqımızın yazılı ədəbiyyatının inkişafına

da ciddi təkan verib. İ.Həbibbəyli əvvəlcə *dastanın tədqiqi və təbliği məsələlərinin ideoloji-siyasi mənbəyini* göstərib. Ulu öndər Heydər Əliyev 20 aprel 1997-ci il tarixli Fərman verib. 9 aprel 2000-ci il tarixdə dövlət səviyyəsində dastanın 1300 illik yubileyi keçirilib, milli düşüncəmizin müstəqil dövlətçilik təfəkkürü, azərbaycançılıq ideyası daha da möhkəmləndirilib. Cənab prezident İlham Əliyev “Kitabi-Dədə Qorqud”un alman dilinə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında 20 fevral 2015-ci il tarixli Sərəncam verib. 2013-cü ildə Bakı şəhərində Dədə Qorqud parkı yaradılıb, Dədə Qorqud boylarının qəhrəmanlarına abidə ucaldılıb.

Alim dastanın *yazılı ədəbiyyat faktı* kimi izahında həm ənənəvi elmi-nəzəri fikirdən faydalanıb, həm də orijinal məntiq və mühakimə, tezis və müddəalardan çıxış edib. Bildirib ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı ədəbiyyat faktıdır (adındakı “*kitab*”, qədim və orta əsrlərin yazı mətnlərindəki “*namə*” sözləri “*Oğuznamə*”, “*Şahnamə*”, “*Dəhnamə*”, “*Vücutnamə*” və s.), folklorun təməl prinsiplərindən fərqli xüsusiyyətlərə malikdir (*variantsızlığı, əlyazmaları, müəllifliyi, çoxnüsxəliyi, leksik tərkibi, bədii təsvir vasitələri və s.*), dastanın yaradıcısı Dədə Qorquddur. Onun zahiri görkəmi, ata-anası, məşğuliyyəti, yaradıcılığı, habelə, “Kitab”ın əmələgəlmə prosesi, mətni, əlifba məsələsi də dastanın yazı xüsusiyyətləri sırasında göstərilib.

Dədə Qorqud boyları Dədə Qorqud adlı Dədə ozanın yaratdığı kitabdır. Dastan *soylamaq-boylamaq üsulu* ilə yaradılıb. “Deməli, Oğuzun tamam bilicisi olan Dədə Qorqud, “Kitab”da deyildiyi kimi, xalq içərisindən eşitdiyi, öyrəndiyi folklor materiallarını bir başbilən olaraq yaradıcı təxəyyülünün süzgəcindən keçirmiş, həqq-təalanın verdiyi ilhamla vəsf edərək boy-boylamaq və soy-soylamaq vasitəsilə süjetlər qurmuş, bədii haşiyələr, lirik ricətlər yaratmış, ona məlum olan süjetlərə qayıbdan gələn dürlü xəbərlər” əlavə etməklə müstəqil bir kitab bağlamışdır.”

“Homer Avropada, antik yunan ədəbiyyatında, Dədə Qorqud isə Azərbaycanda qəhrəmanlıq eposunun yaradıcısı” olub, “İliada” və “Odisseyə” kimi “Kitabi-Dədə Qorqud” da yarandığı dövrün sadəcə ədəbiyyatı deyil, həm də

dili, tarixi və fəlsəfidir, – müəllifin qənaəti belədir. – Polifem Azərbaycanın Təpəgözü, Təpəgöz də yunanların Polifemidir, muza və qopuz onların əsrlərinin kütləviləşməsi, yaddaşda yaşadılmasının zərurətidir. Hər iki əsər – “İliada”, “Odisseyə” və “Dədə Qorqud” şifahi yaradıcılığın məhsuludur. Homer Yunanıstanın və Avropanın, Dədə Qorqud Azərbaycan və türk dünyasının tarixi-mifoloji yaddaşdır, epoxanın təəcəssümüdür. Beləliklə, Dədə Qorqud Azərbaycan ədəbiyyatının Homeri, Homer də yunan ədəbiyyatının Dədə Qorqududur.

Akademik İsa Həbibbəylinin dastandakı boylamalar, soylamalar haqqında şərhləri, izahları da düşündürücüdür. Alim yazıb ki, *boylamalar* –mətnlərdir, Dədə Qorqudun dilindən verilən nəsr parçalarıdır. Dədə Qorqud bu boylamalarda, əsasən kənardadır, yalnız adqoyma mərasimlərində, Təpəgözlə danışıqda iştirakçıdır.

Dastanın dili, əsasən, sadə cümlələr üzərində qurulub. Bu, “Oğuznamə”nin bütün boylamalarının cümlə quruluşu, sintaksisidir. Başqa sözlə, “*Dədə Qorqud boylarının hamısı Dədə Qorqudun dilindən deyilmiş bədii mətnlərdir*”.

Soylamalar – strukturuna görə xalq şeiri şəkillərindən fərqlidir. Dədə Qorqudda azhecalı şeirlər azdır, əsasən, çoxhecalıdır (daha çox 12, 14 hecalı), hecalardakı sabitlik qorunub, istisnalarla 12, 13, 14-lük müşahidə edilib. Dədə Qorqud şeirləri vəznli sərbəstlikdir, –İsa müəllimin ümumi qənaətləri belədir.

Akademik İsa Həbibbəyli “Kitabi -Dədə Qorqud”u *milli dövlətçilik tariximizin Ata kitabı adlandırır*. Qalın Oğuz Eli mövzusunun Azərbaycan qorqudşünaslıq elmində dövlət müstəqilliyi dövründə meydana çıxan, XXI əsrdə formalaşan yeni elmi istiqamət kimi qiymətləndirib: “Kitabi-Dədə Qorqud”dan aydın görünür ki, Qalın Oğuz Eli qədim dövrdə oğuz tayfa birlikləri əsasında yaranmış Azərbaycan Oğuz dövlətidir”. Alim *tezislər silsiləsi* verib: “Kitabi-Dədə Qorqud” oğuznaməsi Qalın Oğuz eli – Böyük Oğuz dövləti haqqında epopeyadır. “Kitabi-Dədə Qorqud” – Oğuz Elinin ata kitabı, Qalın Oğuz Eli – Azərbaycan dövlətçiliyinin bünövrəsidir. Dədə Qorqud kitabı – Qalın Oğuz Elinin miladdan əvvəlki I minilliyi – bizim eramızın VII əsrinə qədərki keşməkeşli hekayətinin

oğuznaməsidir. Dədə Qorqud boyları –Azərbaycan xalqının milli varlığı və dövlətçilik ənənələrinin mükəmməl təməl əsəridir. Qalın Oğuz Eli – müstəqil Azərbaycan Respublikasının ədəbi-tarixi sələfidir”.

Tədqiqatçı ədəbi-metodoloji yanaşmaların yekunu kimi “*Kitabi-Dədə Qorqud*”: yazılı epos və ya epopeya” adlı qiymətli monoqrafiyasını çap etdirib (Bakı, “Elm”, 2020, 280 s.). Nəşrin ön söz müəllifi Xalq yazıçısı Anar, məsul redaktorları dosent İsmixan Osmanlı və dosent Aygün Bağırılıdır. Qiymətli monoqrafiya bütövlükdə geniş elmi tezislər və müddəalar mətni, universal nəzəri dəyərlər toplusudur. Əsər türk və dünya, habelə, Azərbaycan elmi-nəzəri fikrinin nailiyyəti, şərhli, izahlı, mənbəli tədqiqat əsəri, mətnşünaslıq işidir, nadir elmi nəşrdir. Alimin əldə etdiyi mühüm elmi müddəalar, aktual elmi yeniliklər və nəticələr gələcək dissertasiyaların yazılışı, yeni elmi axtarışların mənbəyi, elm və tədris müəssisələri, nəşriyyat və təbliğat sahələrinin praktik yönəri üçün göstəricidir.

Akademik İsa Həbibbəyli elmi-nəzəri yanaşmalarında kifayət qədər sistemli olub, xeyli paralellər, müqayisələr aparıb, mənbə və qaynaqlar göstərib, anlayışlar və mühakimələr ifadə edib, fərdiliklərdən ümumiləşmələrə, ümumiləşmələrdən fərdiliklərə, tezis və müddəalara varıb...

Ədəbiyyatşünas-alim problem-mövzunu ortaq ümumtürk mətnləri, Gəmiqaya-Qobustan piktoqramlarından Orxon-Yenisey yazılarına-dək izləyib. Hesab edib ki, ümumtürk coğrafiyasındakı rəsmlər piktoqrafik ədəbiyyatın (*Azərbaycandakı Gəmiqaya-Qobustan abidələri*) başlanğıcı, Orxon-Yenisey kitabələri onun ədəbi yekunudur. Gəmiqaya-Qobustan, İssıkul qayaüstü süjetləri və Orxon-Yenisey kitabələri arasındakı bağlılıq genetik mənəvi əlaqələrin təzahürü, ortaq ədəbi təfəkkürün göstəricisi, vahid ümumi süjetin ayrılmaz hissəsidir.

Alimə görə, Orxon-Yenisey mətnləri *sənədli-bədii təfəkkürün* məhsuludur. Orxon yazıları *mənsur memuar hekayətlərdir*. Abidələrin hamısı bədii, obrazlıdır, mətnlərdə şeir parçaları, şeir təəssüratı (*ahəngi – Ə.Ə.*) doğuran cümlələr (*sintaqlar – Ə.Ə.*) vardır. Mətnlər dəbdəbəli üslubdadır.

Müəllif bildirib ki, Orxon-Yenisey yazılı mətnlərində *ortaq dastan poetikasının* ümumi xüsusiyyətləri, oğuz-türk düşüncəsi əsasdır, hətta, “*Kitabi-Dədə Qorqud*”la Orxon-Yenisey mətnləri arasında ideya-məzmun bağları vardır, onlar arasında leksik-sintaktik paralellər aparmaq mümkündür. Orxon-Yenisey abidələri həm də qədim dövr Azərbaycan ortaq yazılı abidələrinin örnəkləridir.

Araşdırmalarda ortaq başlanğıc dövrünün bir genezisi də ərəbdilli mətnlərlə bağlıdır. Ərəb dilinin rəsmi qəbulu, Qurani-Kərimin tədrisi dini mövzuda əsərləri meydana çıxarıb, beləliklə, türk sivilizasiyası ilə ərəb-islam mədəniyyəti yanaşı yaşayıb. Azərbaycan ədəbiyyatını, əsasən, ərəb dilində yazıb-yaratmış milli sənətkarlarımız təmsil edib, – alimin ümumiləşmələri, ümumi tezisləri belədir.

Ərəbdilli Azərbaycan şairləri (Əbu Abdullah Mülğəçi Marağai, Bərəkəveyh Zəncani, Cəfər ibn Məhəmməd Marağai, Məkki ibn Əhməd Bərdəi...) həm Azərbaycanda, *klassik Şərq şeirinin forma və məzmununda, əruz vəznində qəzəl, qəsidə janrlarında*, həm də ərəb ölkələrində, ərəb dilində əsərlər yaradıblar.

Məvali şairlər – ərəb ölkələrində yaşayan qeyri-ərəblər, İsmayıl ibn Yəsar, Musa ibn Bəşşar Şəhəvat, Əbul-Abbas əl-Əma və başqaları Ərəbistanda yaşamış Şüubilər cərəyanını ifadə ediblər. Alimin qənaətinə görə, VII-X əsrlərin ərəbdilli Azərbaycan şeiri *ümumşərq səviyyəsində* tanınıb.

Akademik İsa Həbibbəyliyə görə, Qafqaz dilləri ailəsinə daxil olan Alban ədəbiyyatı da *Azərbaycan ortaq bədii təfəkkürü, ictimai-siyasi mühitinin* poetik ifadəsidir. O, bu ədəbiyyata tarixçi *Musa Kalankatlunun “Alban tarixi”* əsərindəki hekayə və nağılları, “*Dəvdəkdən*” qəsidəsini, hüquqşünas-yazıçı *Mixitar Qoşun təmsil və hekayətlərini*, müəzzin *David Alavnikin* nəğmələrini aid edib. “Alban şairi Dəvdəkin yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının ölkənin multikultural mühitinin Alban məkanındakı inkişafına nümunədir”.

Araşdırıcının elmi-nəzəri yanaşmasına görə, “*Avesta*”dakı (e.ə. IV-III əsrlər) *motivlərin, süjetlərin etnoqrafik materiallar, habelə, əkinçilik və maldarlıq həyatı, Savalan dağı, Qarabağ, Qaradağ, Zəngəzur toponimləri, Qızılüzən,*

Kür–Araz çay adları ilə səsleşmələri bu əsərdən Azərbaycan yazılı ədəbiyyatının ortaqlaşlanğıc mətnləri kimi söz açmağa imkan verir. Yazılı ədəbiyyatımızın ortaqlaşlanğıc dövrü özündən sonrakı *Azərbaycan intibah ədəbiyyatının* ərəfəsidir.

Akademik nəşrin ikinci hissəsi “*İntibah dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı (XI–XII əsrlər)*” adlandırılıb. Bu bölmədə Azərbaycan–Şərq intibahının görkəmli nümayəndələrinə konkret oçerklər həsr edilib. Xüsusilə, Nizami Gəncəvi intibahının izahına və elmi-metodoloji dərkinə daha əhatəli yer verilib. Akademik İsa Həbibbəyli çalışıb ki, “*Nizami Gəncəvi ili*”ndə mütəfəkkir sənətkarın milli və bəşəri irsi daha universal mənə və mahiyyət qazansın.

AMEA-nın müxbir üzvü Azadə Rüstəmovanın “*Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə baxış*” məqaləsi üçün ədəbi tarixin VII–XII əsrlər mərhələsinə elmi-nəzəri, ədəbi-estetik nəzər və qiymətləndirmə, problem-mövzuları qabartma və onların həlli üsulları səciyyəvidir. Alim ümumşərq kontekstində Azərbaycan–Şərq renessansı, habelə, Nizami Gəncəvi ədəbi məktəbinə münasibət əsasında intibah ədəbiyyatının səciyyəvi xüsusiyyətlərini aydınlaşdırılıb.

Qafar Kəndli-Herisçi, Zakir Məmmədov, İmamverdi Həmidov, Fəridə Əzizovanın “*VII–X əsrlərdə Azərbaycan ədəbiyyatı*” məqaləsində Azərbaycan ədəbiyyatının Yaxın və Orta Şərqlə əlaqələrinin ortaqlaşlanğıc dövrlərinə yanaşma meyarları müəyyənləşdirilib.

Ortaqlaşlanğıc yazılı ədəbiyyat örnəklərindən “*Avesta*”nı Çingiz Sadıq oğlu, “*Oğuz Kağan dastanı*” və “*Orxon-Yenisey kitabələri*” mövzularını Tofiq Hacıyev, “*Alban yazılı ədəbiyyatı*” məqaləsini İsa Həbibbəyli, “*Azərbaycan ərəbdilli məvəli ədəbiyyatı*” və “*Bərakəveyh Zəncani*” məqalələrini İmamverdi Həmidov, “*Əbul-Abbas Əl-Əma*” və “*İsmayıl ibn Yəsar*” məqalələrini Malik Mahmudov və Ülkər Məmmədova, “*Musa Şəhəvat*” məqaləsini Malik Mahmudov və İmamverdi Həmidov yazıb. Bütün məqalələrdə elmi-ədəbi fikrin son nailiyyətlərinə istinad edilib.

XI–XII əsrlərin intibah dövrü ədəbiyyatına Nüşabə Araslı, Qafar-Kəndli Herisçi, Azadə Rüstəmov və Zakir Məmmədov qiymətli *icmallar* həsr edib. *Portret-oçerklər* isə Azərbay-

can ədəbiyyatının görkəmli simaları haqqındadır.

Məqalələrə elmi-nəzəri fikrin çağdaş təcrübəsi əsasında yanaşılıb, yeni tədqiqatların uğurları əlavə edilib. Ədəbi mühit və şəxsiyyətlərin bir çoxu haqqında yeni dissertasiyalar müdafiə olunub, monoqrafiya və məqalələr yazılıb. Təkcə “*Filologiya və sənətsünaslıq*”, “*Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı*”, “*Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq*” və “*Poetika.İzm*” toplularında Qətran Təbrizi, Xətib Təbrizi, Mahmud Kaşğari, Yusif Xas Hacıb, Ömər Gənci, Əbül-Əla Gəncəvi, Məhsəti Gəncəvi, Fələki Şirvani, Mücirəddin Beyləqani, Şihabəddin Söhrəvərdi, Xaqani Şirvani və Nizami Gəncəvi haqqında problem-mövzuların əlaqəli aspektləri haqqında elmi məqalələr çap olunub. “*Xaqani Şirvaninin ərəbdilli yaradıcılığı*” mövzusunda isə “*Ortaqlaşlanğıc dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı*” şöbəsinin böyük elmi işçisi, dosent Elnarə Zeynalova fəlsəfə doktorluğu dissertasiyası müdafiə edib.

İcmal mövzularından “*Ədəbiyyatda intibah vüsəti*” İsa Həbibbəyliyə, “*XI–XII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı (intibah dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı)*” Nüşabə Araslı, Qafar Kəndli-Herisçi, Azadə Rüstəmov və Zakir Məmmədova, “*Bəhmənyar Azərbaycani*” Ülkər Məmmədova, “*Qətran Təbrizi*” Xəlil Hüseynov və Könül Hacıyevaya, “*Xətib Təbrizi*” M.Mahmudov və Nailə Tağıyevaya, “*Mahmud Kaşğarlı*” Divani-lügət-it-türk və “*Yusif Xas Hacıb Balasəqunlu*” Qutadqu-bilik Tofiq Hacıyevə, “*Ömər Gənci*” İmamverdi Həmidova, “*Təntərani Marağayi*” Fəridə Əzizovaya, “*Məsud ibn Namdar*” Akif Əliyevə, “*Eynəlqüzat Miyanəçi*” Ülkər Məmmədovaya, “*Əbül-Əla Gəncəvi*” Qafar Kəndli-Herisçi və Leyli Əliyevaya, “*Məhsəti Gəncəvi*” Zəhra Allahverdiyevaya, “*Fələki Şirvani*” Azadə Rüstəmovaya, “*Mücirəddin Beyləqani*” Ruqiyyə Qənbərqızı və Lalə Əlizadəyə, “*Şihabəddin Şöhrəvərdi*” Ülkər Məmmədovaya, “*Əbubəkr ibn Xosrov əl-Ustad*” Xanəli Babayevə, “*Xaqani Şirvani*” Qafar Kəndli-Herisçi, İmamverdi Həmidov və Elnarə Zeynalovaya, “*Nizami Gəncəvi*” Azadə Rüstəmov və Siraçəddin Hacıya məxsusdur. “*Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi*”nin əvvəlki nəşrlərindən fərqli olaraq Bəhmənyar, Təntərani Marağayi, Məsud ibn Namdar, Eynəlqüzat Miyanəçi, Əbül-Əla

Gəncəvi, Əbubəkr ibn Xosrov əl-Ustad və başqa sənətkarlar haqqında bu cildə ayrıca *oçerklər* verilib. Təbii ki bu, Azərbaycan filoloji elminin, milli ədəbiyyatşünaslığın uğurudur.

Cildin sonunda Ataəmi Mirzəyev, Səadət Şixiyeva və Elnarə Zeynalovanın müəllifliyi ilə qədim dövrə aid əhatəli *ədəbiyyat siyahısı* (*bibliografiya*), *ingilis və rus dillərində xülasələr* verilib.

Görkəmli elm təşkilatçısı, akademik İsa Həbibbəylinin layihə rəhbərliyi ilə “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nin III cildi (*XIII–XVI əsrlər–Orta əsrlər ədəbiyyatı*) nəşr edilib. Hazırda vacib vəzifə *çoxcildliyin IV* (*XII–XVIII əsrlər – erkən yeni dövr*), *V* (*XIX əsr – yeni dövr*), *VI*

(*XX əsr – sovet dövrü*), *VII və VIII* (*XX–XXI əsrlər – müstəqillik dövrü*), *IX* (*Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı*) və *X* (*mühacirət ədəbiyyatı*) *cildlərini* çapa hazırlamaqdır. Akademik nəşrlərin 2022-ci ildə başa çatdırılması nəzərdə tutulub.

“Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” adlı fundamental tədqiqat əsəri Azərbaycan və Şərq elminin böyük nailiyyəti, müstəqillik dövrü elminəzəri və ictimai fikrinin praktik göstəricisidir. Bu münasibətlə akademiya rəhbərliyini, filoloji elmimizin böyük qurucusu akademik İsa Həbibbəylini və Ədəbiyyat İnstitutunun səmimi və fədakar kollektivini ürəkdən təbrik edir, onlara yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.